

AZ ALGÉRIAI FILM SZÜLETÉSE

Casbah ... *Pépé le Moko* ... Úgyis, mint Jean Gabin, úgyis, mint Charles Boyer ... Hiszen a franciák és az amerikaiak egyaránt elkészítették azt a filmet (nálunk Alger címen forgalmazták), ugyanazok között a díszletek között egy „művész” és egy „kommerciális” változatban ... Különböző rendezővel és különböző színészekkel (alkalmat adva egy magyar dokumentumfilm rendezőnek, hogy egy kisfilmjével a két felfogás közötti különbségről értekezzen, a két filmet összevetve) ... Ez ideig ez az egyetlen filmemlékem, amely Algériához kapcsolódik ... És most ezt is gúnyosan kapom vissza:

— Hát igen ... A franciák meg a külföldiek számára Algéria, csak mint egzotikum volt érdekes ... Mint egy különös tenyészet, amely kívül esik az emberi világon ... Legfeljebb környezetként, kuriózumként felhasználható. Az algériai emberek ezekben a kalandfilmekben meztelen hastáncosnők, tolvajok és prostituáltak. Az arab városrész a bűnözők tanyája. Mint a *Casbah*, a *Pépé le Moko*-ban — mondja Abderrezak Moussaoui úr, az ONCIC, a Filmkereskedelem és Filmgyártás Állami Hivatalának vezérigazgató-helyetese.

Kicsit igazságtalannak érzem, hiszen amennyire visszaemlékszem a filmre, a Boyer, illetve Gabin alakította francia főhős is bűnöző (és ez egy olyan film volt, amelyben a bűnözők voltak a rokonszenvesek). De a lényegét tekintve alighanem igaza van: az igazi Algériának felszabadulásáig nem sok köze volt a filmművészethez. Az első algériai filmalkotások a felszabadulási harcokban és a felszabadító harcokról készült kis és közepeméretű dokumentum filmek voltak, mint a *Szabadság fegyverei*, amely egy illegális fegyverszállító konvoj átkeléséről szólt a tuniszi algíri határon, mint a francia René Vautier filmje (*Algéria lángokban*), vagy a menekült gyerekek rajzaiból ugyancsak Tuniszban összeállított *Nyolcéves voltam*, mint egy bolgár forgatócsoport által készített *A remény ünnepe*,

amely az önállóság elnyerésének napjait ábrázolta, az NDK filmeseknek a francia himnusz kezdő sorát idéző *Allons z'enfants pour l'Algérie*, vagy egy kínai csoport *Rettenhetetlen Algériai* című színes filmje. Azóta az algériai filmesek megtették első lépéseiket az önálló nemzeti filmgyártás megteremtésére és jelenleg már évi négy-öt játékfilm és körülbelül 20 rövidfilm készül algériai tökével és algériai filmrendezőök alkotásaként. Az út azonban, amely idáig vezetett, nem volt sima és probléma mentes. Pedig Algériában a film — éppen a nyolcvanszázalékos analfabétizmus következtében — igen fontos szerepet tölt be. Algéria azok közé az országok közé tartozik, amelyekben ismeretlen a fejlettebb országok filmválsága, ellenkezőleg, a mozilátogató közönség állandó növekedést mutat. A mozik látogatói azonban csaknem kizárólag férfiak, s ez meghatározza — és meghatározta már a háború előtt is — a filmszínházak repertoárját, amelyek csaknem kizárólag bűnügyi filmeket és westerneket vetítettek. A mozitulajdonosok főként francia kistőkészek voltak, — algériai nem igen kapott moziengedélyt, különösen nem, ha a nemzeti felszabadító mozgalmakkal rokonszenvezett.

Az algériai kormányzat első intézkedéseinek egyike a mozik államosítása (1963-ban) és községi tulajdonba adása volt. Jelenleg körülbelül négyszáz 35 milliméteres s száz 16 milliméteres film vetítésére alkalmas kommunális vagy egyéb társadalmi tulajdonban levő mozi működik Algériában. A mozik államosítása, majd községestése önmagában azonban nem tudta megoldani a filmellátás korszerűsítésének, színvonalemelkedésének problémáját, hiszen a forgalmazás változatlanul magánkézen maradt, egészen 1968-ig, amikor a kormány rendeletileg államosította a filmforgalmazást is, létrehozva az Office Nationale pour le Commerce et l'Industrie Cinématographique (a Filmkereskedelem és Filmipar Nemzeti Hivatala) nevű intézményt, amely a filmexportnak és

filmimportnak, a belső filmforgalmazásnak és a játékfilmgyártásnak egyaránt monopolszerve. Rajta kívül csak az algériai televízió gyárt filmeket, és külön intézmény az Algériai Filmhíradó. (A Casbah film alkalmi társulás volt, amely Pontecorvo híres filmje, az *Algíri csata* elkészülése után feloszlott.)

Erre az intézkedésre az üzleti érdekeikben sértve érzett amerikai kölcsönzők drasztikus lépéssel választottak: bojkott alá vették Algériát, egy éve nem adnak el filmet számára. Így az algériai mozik kénytelenek a már régebben eladott filmeket játszani, és az ONCIC erőfeszítéseket tesz új filmforrások felkutatására. Elsősorban Japán, Kína, Korea, a szocialista országok és Latin-Amerika filmjeivel szeretné az amerikai behozatalt helyettesíteni, de ezt a törekvést erősen megnehezíti, hogy Algériában csak szinkronizált filmek mutathatók be, a szinkronizálást pedig éppúgy francia stúdiók készítik Algéria számára, mint ahogy jelenleg még az algériai filmek montázását is párizsi laboratóriumokban végzik el. Francia közvetítéssel jutnak el az olasz és más európai filmalkotások is Algériába — s a franciák, ha nem is élnek a bojkott eszközével, de szívesen kárpótolnák magukat az eladási árpolitikájukkal, a kisajátított forgalmazás hasznáért.

Az ONCIC-nak, mint a filmgyártás és filmforgalmazás monopolszerveinek lenne a feladata, hogy a terjesztés teljes ellenőrzésével biztosítsa a film kulturális szerepét és politikai orientációját Algériában. De egyelőre ezt csak korlátozott mértékben tudja megoldani. Elsősorban azért, mert az igény a bűnügyi és kalandfilmek iránt — egy egészen szűk réteget leszámítva — olyan elemi erejű, hogy egyenlőre radikális eszközökkel nem igen lehetne korlátozni azt. Éppen ott létünkkor olvashattuk a következő sorokat az egyik legnagyobb algériai lapban, az An Nasr-ban: „Algéria célul tűzte ki, hogy teljesen ellenőrizze a filmforgalmazást; ily módon új kulturális orientációt ad a filmnek hazánkban. Itt lenne ennek az ideje, mert

jelenleg az olyan kereskedelmi filmek inváziójának vagyunk tanúi, mint az olasz westernek, a James Bond-ok, és más pornografikus jellegű produkciók. Ezek a filmek, amelyeknek a kulturális értéke nullával egyenlő, valóságos veszélyt jelentenek ifjúságunk számára.” Ám hiába húzzák meg a vészharangot a sajtó képviselői, alighanem az az elképzelés a reális, amely lassan, fokozatosan, az analfabétizmus csökkentésével és a kultúra növekedésével véli a problémát megoldhatónak.

Az algériai filmgyártás jelenleg öt-hat olyan játékfilm rendezővel rendelkezik, aki már bemutatkozott filmjével különböző fesztiválokon, bizonyosságát adta művészi képességeinek. Jóval több a kisfilmrendezők száma. Legnagyobb részük a párizsi filmfőiskolán, az IDHEC-en, vagy a népi demokratikus országokban (Jugoszlávia, Csehszlovákia, NDK, Lengyelország) szerezte diplomáját. S a nemzeti filmgyártás eddig legyártott tizenkét egész estét betöltő alkotása között olyan filmek is szerepelnek, mint a nemzetközi sikert aratott *Az átkozottak hajnala* (Mohamed Lakhdar), *Az éjszaka fél a naptól* (Mustapha Dadi), *Az út* (Mohamed-Slim Riad), *A törvényen kívüliek* (Tewfik Fares). Többségükben a függetlenségi harcból, a makkizárok életéből, a francia gyarmatosítás elnyomó intézkedéseiből és az ellene folytatott küzdelemből merítik témájukat.

Úgy tűnik, az algériai film további fejlődésének legfőbb nehézsége nem a művészi, hanem a technikai káderek elégtelenségében és a pénzügyi nehézségekben rejlik. Az An Nasr már idézett cikke is ezzel fejeződik be: „Ma még legjobban féltkezi a nemzeti filmművészet fejlődését az algériai technikusok hiánya, mert nem szabad azt hinnünk, hogy egy film megvalósításához elegendő, ha színészekkel és rendezőkkel rendelkezünk. Reméljük azonban, hogy ez a probléma is hamarosan megoldódik!”

GYERTYÁN ERVIN